

Luonnehdinnat palauttavat minut Turkuun, kahvipöydän ääreen. Vaikka keskustelua kävivät tuolloin kaiken kokenut akateemikko ja kirkasotsainen noviisi, ei Granön korostanut itseään tai arvoaan kertaakaan. Sekä tuolloin että myöhemmissä tapaamisissamme hän oli arvostava kuuntelija ja omistautunut kertoja, jonka viisaus hahmottui ennen kaikkea äärimmäisenä suhteellisuudentajuna. Ja kun aihepiirit ottivat valtaansa, oli hänen innostuksensa vilpittöä, virkeää, iätöntä. Tämän kaiken elämäkerta tavoittaa. Vaikka teos keskittyy akateemisiin saavutuksiin, eikä kirjoittajilla ole ollut tukeaan juurikaan kirje- tai päiväkirja-aineistoa, piirtyy ammatiprofiilin rinnalle kuin varkain henkilökuvaa, jonka ka-

rismassa on paljon tuttua. Antoisat keskustelut Olavin kanssa jatkuvat kirjan sivuilla.

KIRJALLISUUS

Tiitta, A. (2011) *Sinisten maisemien mies – J.G. Granön tutkijantie 1882–1956*. SKS, Helsinki.

HANNU LINKOLA
Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma, Turun yliopisto

Karttateos Joensuun kaupungin ja lähiseudun kasvusta

VESAJOKI, HEIKKI (2023) *Joensuun seutu kuvin ja kartoin*, 191 s. AtlasArt Oy, Helsinki.

Karttakirjat ja kartastot ovat maantieteen perinteisimpiä julkaisuita. Kartat ovat aina onnistuneet välittämään paikkaa tai aluetta kuvaavaa informaatiota siten, että lukija hahmottaa niistä visuaalisesti sijaintoja ja alueellisia ominaisuuksia. Kun esitetään historiallisia karttoja aikasarjana, voidaan esittää jonkin alueen ajallista muutosta. Tuoreessa kartta- ja valokuvakirjassaan Joensuun seudun kehityksestä Itä-Suomen yliopiston entinen ja jo eläköitynyt lehtori Heikki Vesajoki käy läpi ajanjakson 1940-luvulta nykypäivään 2020-luvulle.

Vesajoki itse aloitti työuransa yliopistomaailmassa vuonna 1972 silloisessa Joensuun korkeakoulussa, kun hän aloitti maantieteen lehtorina. Dosentiksi hänet nimitettiin vuonna 1984, ja yliopiston nimikin oli jo muuttunut Joensuun yliopistoksi. Vesajoki jäi eläkkeelle samana vuonna, kun Joensuun yliopistosta ja Kuopion yliopistosta muodostettiin Itä-Suomen yliopisto. Jos olen oikein ymmärtänyt, niin Vesajoki ehti vielä työskennellä tuoreen Itä-Suomen yliopiston alaisuudessa hetken aikaa ennen eläkkeelle jääntään. En ole tästä aikajanan kulusta kuitenkaan täysin varma. Sain itse tutustua Heikki Vesajokeen, kun aloitin maantieteen opiskeluni syksyllä 1996 juuri Joensuun yliopistossa ja olin opiskelijana hänen kursseillaan. Tämän takia onkin hauskaa päästä arvioimaan Vesajoen tuorein teos. Mielenkiintoani teoksessa herätti myös se, että Joensuu on minulle henkilökohtaisesti tuttu kaupunki: minun ja Joensuun yhteinen historia alkaa tuosta yhdestä lukuvuodesta, jonka opiskelin kaupungissa. Sittenmin olen useaan kertaan kolunnut Joensuun alueen metsiä ja taajamia niin juoksu- ja pyörälenkeillä kulkien kuin suunnistuskartta kourassa metsissä kirmaten. Olen siis kolunnut paikkoja ja metsiä Joensuun alueella, joihin ei ihan jokainen tavan tallaaja tule kulkeneeksi. Lisäksi minua ovat aina kiinnostaneet vanhat opas- ja topografikarttojen tyyppiset kartat. Siksi ava-

sinkin Vesajoen teoksen odottavaisin tuntein. Odotin päästä tunnistamaan tuttuja paikkoja ja näkemään, kuten teoksen otsikko lupaa ”kuvin ja kartoin”, kuinka seutu on muuttunut sota-ajoista nykypäivään.

Marraskuussa 2023 tuli kuluneeksi 175 vuotta siitä, kun Joensuun kaupunki perustettiin. Tämä juhlavuosi on toiminut kimmokkeena tämän teoksen laatimiselle. *Terran* toimituksen postilaatikkoon tämä saapui keväällä 2024. Perustamisestaan lähtien Joensuun kaupunki on kasvanut ja laajentunut, mikä on heijastunut myös naapurikuntiin. Siksi Vesajoki onkin päättänyt käsitellä kartassa itse Joensuun kaupungin alueen lisäksi myös naapuriseutuja.

Teosta varten on tehty laaja taustatyö erityisesti historiallisen kuvamateriaalin haalimisessa. Teos yhdistää koko ajan karttoja ja valokuvia, kun se käy läpi Joensuun kaupungin kasvua ja kehitystä. Kasvun vaiheet ja syyt tuodaan teoksessa esille selittäen ja samalla siis visuaali-

soiden. Teos rakentaa tarinaa alueen elinkeinojen muutoksista ja kehittymisestä sekä erilaisten palveluiden ja toimintojen rakentamisesta. Nämä kaikki ovat muovanneet vuosikymmenien saatossa Joensuun seudun maisemaa, karttakuvaa, rakennuskantaa, ilmettä ja niin edelleen. Muutosten ja rakentamisen taustoja ja pieniä faktatiedon murusia tarjoillaan lukijalle kaiken aikaa. Teoksesta huokuu se, että kohdekaupunki on kirjoittajalle tuttu. Lisäksi teoksesta välittyy se, että kirjoittaja on elänyt ja kokenut useimmat tuon aikavälin (1940–2020) vuosikymmenistä. Lisäksi se, että tämä kokija (tietokirjailija) on toiminut maantieteen tutkijana ja opettajana, on auttanut aivan erityisellä tavalla tarkkailemaan kaupungin kasvua sekä nyt teosta laadittaessa muistelemaan tuota.

Teoksen pääelementtejä ovat ilman muuta kartat. Aivan alussa esitetään vanha *Erikoiskartta Joensuun väylästä*, jonka on laatinut Jacob Gabriel Hougberg vuonna 1792. Teoksen kartoissa lähdetään siis visuaalisesti karttojen avulla kauempaa Joensuun seudun historiasta kuin otsikossa luvattu aikajänne 1940–2020. Tätä van-

hemmista kartoista liikkeelle lähteminen pohjustaa lukijaa vuosien 1940 ja 2020 välillä tapahtuneiden muutosten tarkastelulle. Silti jäin miettimään, mistä teoksen nimikkeen lisämääreessä mainittu aikaväli 1940–2020 tulee ja miksi on valittu juuri se. Kävin teosta läpi edestakaisin ja yritin selvittää tätä mysteeriä: alussa kun on useita satoja vuosia vanhoja karttoja ja itse karttojen vertailukappaleissa muutosten tarkastelu tapahtuu muillakin aikaväleillä kuin 1940–2020. Paljastui, että ydinosa muutostulkinnosta käyttää alkutilanteen kartta-aineistona Puolustusvoimien Topografikunnan kuutta topografikartan karttalehteä Joensuun ja Kontiolahden alueelta. Enon alueelta taas alkutilanteen kartta-aineistona toimii 1950-luvun puolivälissä julkaistu karttalehti. Myöskään Liperin ja Pyhäselän seudulta ei ilmeisesti ole ollut tarjolla Puolustusvoimien vanhaa topografikarttaa, vaan alkutilanteen karttoina toimivat Maanmittauslaitoksen laatimat peruskartat 1970-luvulta. Näin Joensuun seudun eri kuntien alueiden muutoksia tarkastellaan joko 1940-, 1950- tai 1970-luvulta lähtien nykyään riippuen lähtöaineiston saatavuudesta. Mietin tämän takia, olisiko teoksen otsikko voinut olla jotain paremmin sisältöä vastaavaa, kuten esimerkiksi ”Joensuun seudun muutokset kartoin ja kuvin” ilman aikavälin ajankäsitteitä.

Kun lukijana olin tästä alkuhämmennyksestä päässyt yli, ilahduin teoksen systemaattisesta rakenteesta, jolla Joensuun seudun karttatarkastelu oli jäsenneilty. Tarkastelua varten oli laadittu karttaindeksi (s. 39), jossa teoksessa tarkastellut karttalehdet oli systemaattisesti numeroitu sivunumeroidensa mukaan. Karttalehtiä oli yhteensä 13. Jokainen kolmestatoista karttalehdestä oli jaettu neljään lohkoksi (vasen ala, vasen ylä, oikea ylä ja oikea ala), ja jokainen tällainen lohko esitettiin teoksen sivuilla erikseen: vanhempi kartta aukeaman vasemmalla sivulla ja uudempi kartta vastaavasti oikealla sivulla. Näin jaoteltuina tai leikattuina teoksen kartat olivat luettavuuden kannalta optimaalisen kokoisia ja niissä oli optimaalinen tarkastelumittakaava. Ensin teoksessa käsiteltiin ne karttalehdet, joista oli 1940-luvun topografikartat eli itse Joensuun kaupungin, Pielisjoen varren ja Kontiolahden alueet. Lisäksi kunkin karttalehden (13 kpl) tarkastelussa kyseisillä sivuilla oli selvästi indikoitu karttalehtien naapurikarttalehdet ja naapurilohkot, ja mitkä ovat näiden sivunumerot. Sivunumerointia on käytetty kekseliäästi karttalehtien indekseissä. Karttateoksessa oli äärimmäisen helppo navi-

goida sivunumeroiden avulla karttalehdeltä toiselle. Kunkin karttalehden jokaisen karttaloikon käsittelyssä kerrottiin alueen keskeisistä muutoksista ja niihin vaikuttaneista tapahtumista. Historialliset valokuvat täydensivät ja visualisoivat kerrontaa.

Teos sopii erityisesti kahdelle lukijaryhmälle: ensinäkkin sekä Joensuun seudun tunteville ja Joensuun seudun paikallishistoriasta kiinnostuneille ja toiseksi yleisesti vanhoista suomalaisista kartoista innostuneille. Joensuun seutua tuntemattomalle lukijalle kirjan maalaama ja muisteleva kasvutarina ei välttämättä aukea. Tämä johtuu siitä, että teoksessa nojaututaan niin vahvasti paikalliseen paikannimistöön, paikallisiin tapahtumiin, kuten esimerkiksi metsänhoitoyhdistyksen perustamaan uuteen tielinjaan tai tiettyihin teollisuuslaitoksiin tai yrityksiin ja niiden historiaan. Teoksen vahva puoli Joensuun seutua tuntemattoman lukijan näkökulmasta on se, että sen runsas kuvitus ja erikäisten karttojen vertailun selkeä rakenne osoittaa ja avaa perusteellisesti alueella tapahtuneet muutokset ja niiden taustalla vaikuttaneet tapahtumat. Tämä teos toki sopii myös niille, joita yleisesti kiinnostaa vertailla vanhoja karttoja uusiin ja tunnistaa ja päätellä tunnistettavia paikkoja ja yhtäläisyyksiä niiden välillä sekä tarkastella erilaisia karttakuvan muutoksia. Tällaisiakin ihmisiä on – itseni mukaan lukien. Yksi tärkeä käyttäjäryhmä teokselle voisi olla Joensuun seudun koulut ja niiden oppilaat. Tämä teos avaisi heille mainiosti paikallishistoriaa ja oman kotiseudun karttakuvan muutoksia menneestä nykypäivään. Teoksen karttojen ja kuvien tarkastelun voisi yhdistää oppilaiden kanssa tehtävään muutamaan kenttävierailuun teoksen kuvaamissa paikoissa. Tällainen konkreettinen kosketus kyseisiin paikkoihin vahvistaisi oppimista ja muistitijälkeä, koska se toisi nämä paikat oppilaan omaan kokemuspiiriin.

Vesajoki on tehnyt hienon työn ensinnäkin kootessaan teosta varten materiaalia kasaan ja toiseksi kootessaan siitä systemaattisen muutostarkastelun. Hienoa on myös se, että tekijä on tuonut paikallistuntemustaan ja paikallishistorian tietämystään mukaan teoksen laadintaan. Teos vastaa juuri siihen, mitä se lupaa eli Joensuun seudun muutoksia kuvin ja kartoin tarkasteltuna.

PETTERI MUUKKONEN

Terran päätoimittaja